

Joanna Samborska

Sprawozdanie z interdyscyplinarnej konferencji pt. "Wykluczeni" dotyczącej zjawisk, grup społecznych i osób wykluczonych z dominującego obrazu kultury

Miscellanea Anthropologica et Sociologica 13, 230-233

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Joanna Samborska

Sprawozdanie z interdyscyplinarnej konferencji pt. „Wykluczeni” dotyczącej zjawisk, grup społecznych i osób wykluczonych z dominującego obrazu kultury

Będąc uczestnikami społeczeństwa, jesteśmy przyzwyczajeni do dominującego obrazu kultury, bezpiecznego i powszechnie przyjętego, mając tendencję do niezauważania jego ciemniejszych stron. Specyfiką społeczności akademickiej powinna być otwartość umysłu i odwaga w schodzeniu z utartych ścieżek, tak aby nie przemykać oczu na zjawiska mniej wygodne, grupy niewpisujące się w aprobowany schemat i osoby, z których obecności wolimy nie zdawać sobie sprawy.

Tego rodzaju kontrowersyjne kwestie stanowiły temat interdyscyplinarnej konferencji pt. „Wykluczeni”, odbywającej się w dniach 13–14 października 2011 roku na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego, organizowanej przez dr Annę Kłonkowską z Instytutu Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa oraz dra Marcina Szulca z Instytutu Psychologii Uniwersytetu Gdańskiego, przy współpracy komitetu naukowego w składzie: prof. Anna Firkowska-Mankiewicz, prof. Krzysztof Frysztacki, dr hab., prof. UG Mieczysław Ciosek, dr hab., prof. UG Beata Pastwa-Wojciechowska, dr hab., prof. UW Anna Wieczorkiewicz oraz dr hab., prof. UG Janusz Erenc.

Pierwszy dzień konferencji zaczął się od sesji plenarnej. Rozpoczął ją wykład Janusza Erenca (Uniwersytet Gdański) na temat relacji teorii grupy społecznej z mechanizmami wykluczenia. Problem intelektualnej i spektakularnej atrakcyjności wykluczenia poruszyła Anna Wieczorkiewicz (Uniwersytet Warszawski, Polska Akademia Nauk), a zagadnienie marginalizacji wykluczonych omówił Zbigniew Galor (Wyższa Szkoła Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa, Poznań). Druga część sesji poświęcona była kryteriom wykluczania. Maria Mendel (Uniwersytet Gdański) opowiedziała o miejscach, które wykluczają; niewygodną innością osób z niepełnosprawnością intelektualną zajęła się Anna Firkowska-Mankiewicz (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej), a Be-

ata Pastwa-Wojciechowska (Uniwersytet Gdański) w swoim wystąpieniu poruszyła kwestię przestępczości w kontekście wykluczenia i marginalizacji społecznej sprawców i ofiar.

Po południu odbyły się cieszące się dużym zainteresowaniem warsztaty, prowadzone przez Annę Grodzką i Lalkę Podobińską z fundacji Trans-Fuzja na rzecz osób transpłciowych. Celem warsztatów było oswojenie transpłciowości, ukazanie tego zjawiska bez negatywnych konotacji funkcjonujących w myśleniu potocznym, a wynikających ze strachu przed nieznanym, konfrontacja uczestników z ich własną wiedzą/jej brakiem na temat osób korygujących płęć, a także uwrażliwienie na fakt, że niezależnie od deklarowanej otwartości na zjawisko transpłciowości, pierwszymi nasuwającymi się skojarzeniami są określenia stereotypowe. W próbie zmiany tych stereotypów brali udział zarówno studenci, jak i zaproszeni na konferencję goście. Dodatkowym uczestnikiem była ekipa norweskiej telewizji, realizująca materiał zdjęciowy o posłance Grodzkiej.

Dzień drugi konferencji poświęcony był obradom w kilku sekcjach. Pierwszy blok, zatytułowany „Wykluczony – czyli kto?”, poruszał takie kwestie, jak strategie sieciowe grup wykluczonych (Magdalena Zdrodowska, Uniwersytet Jagielloński), stereotypy niepełnosprawności (Joanna Truszkowska, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) oraz stygmatyzację wybrakowanego konsumenta (Joanna Kuchta, Uniwersytet Adama Mickiewicza, Poznań).

Druga sekcja rozpatrywała inność w kontekście przyczyny bądź skutku odrzucenia społecznego. Obrady rozpoczęły się od wystąpienia dotyczącego sposobów normalizacji odmienności cielesnej (Małgorzata Kwiatkowska, Szkoła Nauk Społecznych przy IFiS PAN), której temat kontynuowała Agnieszka Maj (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa), poruszając problem otyłości jako odmienności i wykluczenia społecznego związanego z nieadekwatnym ciałem. Kolejny punkt obrad dotyczył transpłciowości, Anna Kłonkowska (Uniwersytet Gdański) mówiła o społecznym odbiorze i wykluczeniu osób transpłciowych, mitologizowaniu z jednej, a patologizacji z drugiej strony. Ostatnim poruszonym w tej sekcji zagadnieniem było tworzenie klas profilowanych i klas niejawnie wyselekcjonowanych jako legitymizacja wykluczenia społecznego części uczniów gimnazjum publicznego i stwarzanie swoistego syndromu klasy „g” (Joanna Bączek, Uniwersytet Gdański, Magda Olga Hajdel-Drożańska, Gimnazjum nr 1 im. Lecha Wałęsy w Redzie).

Panel trzeci skupił się na problemach inności jako kategorii społecznie niewygodnej. Panel ten otworzyło wystąpienie Doroty Rynkowskiej (Uniwersytet Rzeszowski) na temat przeciwdziałania marginalizacji osób starszych w perspektywie lokalnej. Zagadnienie wieku kontynuowała Iwona Anna Oliwińska (Uniwersytet Warszawski), mówiąc o zjawisku wykluczenia i dyskryminacji zarówno osób młodych z etykietą „trudnej młodzieży”, jak i potocznie nazywanych „starymi ludźmi”. Kolejną kwestią, na której skupili się uczestnicy panelu, była taka społecznie niewygodna kategoria, jaką są dzieci uchodźcy z kenijskiego Dadaab, „nieobywatele”, o których mówiła Urszula Markowska-Manista (Akademia Pe-

dagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie). Temat najmłodszych został poruszony również w następnym wystąpieniu, dotyczącym młodych wykluczonych, czyli dzieci ulicy i ich obrazu świata (Jolanta Sokołowska, Uniwersytet Gdański). Tę część obrad zamknęła Magdalena Żemojtel-Piotrowska (Uniwersytet Gdański), zastanawiając się nad postawami i wartościami wiążącymi się z wykluczeniem społecznym i tym, czy zawsze biedny jest roszczeniowy, a bogaty przedsiębiorczy.

Czwarty blok wystąpień pod hasłem „Ludzie wykluczeni – wędrówka po marginesie kultury” skupił się na ludziach, których opinia publiczna często wołałaby nie dostrzegać: bezdomnych, korzystających z pomocy społecznej, więźniach. Rozpoczął go Maciej Dębski (Uniwersytet Gdański), omawiając wybrane zagadnienia i kwestie sporne związane z bezdomnością w Polsce. Cień nadziei dla polskiego społeczeństwa, zwłaszcza jego młodszej części, dał Marcin Szulc (Uniwersytet Gdański), mówiąc w swoim wystąpieniu o postawach młodzieży wobec zjawiska bezdomności, które ogólnie są dość pozytywne i daleko im do pogardy. Problematyką badań nad wykluczeniem społecznym osób bezdomnych w Polsce zajęli się Jerzy Gruszka i Halina Grabowska (Urząd Statystyczny w Krakowie). Kolejną poruszoną kwestią były współcześnie funkcjonujące mechanizmy wykluczenia społecznego klientów pomocy społecznej (Iwona Kudlińska, Uniwersytet Łódzki), i po raz kolejny padło pytanie o postawy takich osób, o to, czy są bezradne, czy roszczeniowe, a może zachowują się w jeszcze inny sposób. Ostatnią grupą społeczną, której trudności zostały naświetlone, byli więźniowie po odbyciu kary pozbawienia wolności i ich problemy readaptacyjne oraz przeszkody na drodze ponownej integracji. Warto podkreślić, że wśród osób słuchających wystąpień w tym panelu znalazła się grupa osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością, uczestników Centrum Integracji Społecznej w Gdańsku Nowym Porcie.

Tematyka grup i osób odrzuconych, jak wszystko, co niejasne i kontrowersyjne, fascynuje także artystów i to właśnie inności oraz wykluczeniu w sztuce poświęcona była piąta sekcja dyskusji, zawierająca referat Pawła Moźdżyńskiego (Uniwersytet Warszawski) odnośnie „innych” w polskiej sztuce współczesnej.

Cykl obrad w sekcjach zakończyły kolejne warsztaty, na których prowadzący Maciej Dębski (Uniwersytet Gdański) razem z uczestnikami próbowali odpowiedzieć na pytanie, czy rozwiązanie problemu bezdomności w Polsce jest dzisiaj możliwe.

Konferencja „Wykluczeni” była dobrą okazją, aby zastanowić się, jakie grupy społeczne są rzeczywiście zagrożone wykluczeniem. Podjęto także próbę przyjrzenia się sytuacji osób wykluczonych z ich własnej perspektywy. Zagadnienia rozpatrywano wielopłaszczyznowo, a warsztaty prowadzone przez osoby pracujące na co dzień z osobami i grupami społecznymi napiętnowanymi i marginalizowanymi pozwoliły uczestnikom poznać te grupy oraz czynnie skupić się na problemach takich jak izolacja, dyskryminacja i stereotypizacja.

Owoce intelektualnych rozważań będzie książka na temat wykluczenia społecznego autorstwa osób aktywnie uczestniczących w konferencji pod nośnym

i pojemnym tytułem „Niewygodni, nienormalni, nieprzystosowani, nieadekwatni – społecznie wykluczeni”.

Być może ta konferencja sprawi, że osoby biorące w niej udział z biernych konsumentów gotowej, schludnie opakowanej kultury staną się odbiorcami świadomymi i aktywnymi, bez strachu dostrzegającymi także inne strony, wystające poza ramki, ponieważ najbardziej boimy się tego, co nienazwane i nieoswojone. Nadanie zjawisku twarzy uśmierza lęk, nawet jeśli to twarz bezdomnego.